

УДК 616

Шульженко Ассоль Володимирівна

доктор філософії, доцент кафедри правосуддя

Сумський національний аграрний університет

Shulzhenko Assol

Doctor of Philosophy, Associate Professor of the Department of Justice

Sumy National Agrarian University

Михайленко Костянтин Андрійович

студент магістратури

Сумського національного аграрного університету

Mykhaylenko Kostiantyn

Student of Master's degree at the

Sumy National Agrarian University

ПРОБЛЕМИ ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ

PROBLEMS OF APPOINTMENT AND CONDUCT OF FORENSIC MEDICAL EXAMINATION IN DE-OCCUPIED TERRITORIES OF UKRAINE

***Анотація.** У статті проаналізовано проблеми правового, методичного й організаційного характеру, що виникають під час призначення та проведення судово-медичної експертизи під час військового стану. Серед головних проблем виділено недостатню кількість експертів та завантаженість судово-медичних бюро.*

***Ключові слова:** судово-медична експертиза, військовий стан, масові поховання, судово-медичне бюро.*

Summary. *The article analyzes legal, methodological and organizational problems that arise during the appointment and conduct of forensic medical examination during martial law. Among the main problems, the insufficient number of experts and the workload of forensic medical bureaus were highlighted.*

Key words: *forensic medical examination, martial law, mass burials, forensic medical bureau.*

Постановка проблеми. Російське вторгнення на територію України, стало причиною гибелі великої кількості осіб, що призвело до ситуації де, судово-медичні бюро не в змозі виконувати свої функції, через банальну нестачу спеціалістів та установ для проведення експертиз, особливо це стосується деокупованих територій, де знаходять велику кількість масових поховань, що викликає велике навантаження на судово-медичних експертів в цей страшний для країни час.

Мета статті. Метою статті є дослідження проблематики, що пов'язані з призначенням та проведенням судово-медичної експертизи під час війни в Україні та викладення власної думки щодо окремих шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Нажаль дана тема стала дуже актуальною в теперішній ситуації, що склалась в Україні. Після того, як 24 лютого 2022 року росія розпочала повномасштабне вторгнення на територію України, а також після деокупації значної частини території нашої держави, було знайдено сотні тіл, братських та поодиноких могил із вбитими, закатованими, зґвалтованими громадянами України. У зв'язку із цим постає необхідність в проведенні судово-медичних експертиз для з'ясування причин, наслідків та для встановлення особистостей осіб, що вчиняли та вчиняють дані злочини, для подальшого їх покарання.

Особливо страшною виявилась ситуація на деокупованих територіях, де звірства окупантів привели весь світ до жаху. У зв'язку із тим, що частина

територій нашої країни перебувала під контролем загарбника, громадяни, цивільні люди та інші некомбатанти опинились під окупацією, де ворог проводив геноцид місцевого населення, що проявлявся у масових вбивствах пов'язаних із національністю жертв, до згвалтувань, депортації. У процесі звільнення Збройними Силами України та інших військових формувань, світ побачив картину із сотнями закатованих та вбитих осіб.

Для встановлення фактів та документування військових злочинів загарбника необхідно вчинити певні дії, а саме встановлення: часу, місця, методи та засоби, що використовувались для вчинення злочинів, демографічні особливості (стать, вік), характеристику злочинних дій щодо постраждалих під час нападу.

Під час розслідуванні воєнних злочинів першочерговою постає необхідність ідентифікації тіл, що може відбуватись візуально за ознаками зовнішнього вигляду, супутніми речами та документами або за допомогою досліджень судовомедичної одонтології, геномної ДНК. Робота судового медика вагомо ускладнюється, коли, тіло перебувало довгий час на відкритому вологому повітрі, було поховане у вологих ґрунтах; труп похований у «братських могилах», оскільки це впливає на процеси розкладання, аутолізу, сапоніфікації (омиленню) тіла; труп деформований внаслідок тяжких вибухових, вогнепальних та інших травмувань; тіло декілька разів змінювало своє місце знаходження або поховання сторонніми особами.

Тож спираючись на усі перераховані факти та обставини, ми переходимо до основної проблематики даної статті, а саме через велику кількість тіл, що поступають до моргів усі бюро судово-медичних експертиз є перевантаженими і ми постаємо перед питанням недостатньої кількості спеціалістів, експертів та тим самих бюро. Окрім того, в Наказі МОЗ України № 6 від 17.01.1995 року «Про розвиток і вдосконалення судово-медичної служби України», а також в Законі України «Про судову

експертизу» не надано відповідей на запитання, щодо організації та забезпечення роботи судово-медичних установ під час ситуації, де настає надзвичайний період (стихійні лиха, військовий стан, техногенні та екологічні катастрофи) [1].

Для полегшення роботи, навантаження а також для належного експертного забезпечення правосуддя в умовах воєнного стану Міністерство юстиції України видало наказ «Про деякі питання забезпечення судово-експертної діяльності в умовах воєнного стану», зареєстрований 16.03.2022 за № 326/37662 [2].

Також згідно з наказом:

- перенесено проведення планових перевірок діяльності атестованих судових експертів, які не працюють у державних спеціалізованих експертних установах, які мали розпочатися в період з 24 лютого 2022 року, відповідно до скоригованого графіка перевірок;
- зупинено з дня запровадження в Україні військового стану строків розгляду заяв та документів, поданих до Центральної експертно-кваліфікаційної комісії при Міністерстві юстиції України;
- продовжено термін дії свідоцтв про присвоєння кваліфікації судового експерта фахівцям, які до запровадження військового стану в Україні подали заяви та документи для проходження атестації до Центральної експертно-кваліфікаційної комісії при Міністерстві юстиції України з метою продовження строку дії свідоцтв, а також свідоцтв про присвоєння експерта, термін дії яких закінчується в період дії воєнного стану або протягом одного місяця після припинення або скасування воєнного стану;
- фахівців зобов'язали протягом трьох місяців після припинення або скасування воєнного стану вжити заходів щодо продовження строку дії свідоцтва про присвоєння кваліфікації судового експерта.

Отож для вирішення вказаної вище проблематики можемо запропонувати вчинити та запровадити наступні дії.

По-перше необхідно створити у складі мобільно військового шпиталю спеціально підготовлену групу судово-медичних експертів, що будуть в змозі проводити експертизи у складних умовах таких як ведення бойових дій. Через масштабну кількість загиблих цивільних та військових постає необхідність в ідентифікації та похованні загиблих, тому впровадження мобільного шпиталю судово-медичних експертів є дуже важливим аспектом у вирішенні нашої проблеми.

По-друге важливо спростити ведення спеціальної документації, щодо фіксації результатів зовнішнього огляду трупів, що мають сліди насильницької смерті, або ж такі, що не мають слідів насильницької смерті, це є важливим через те, що в складних умовах ведення бойових дій не завжди є час та можливість для фотографічної фіксації. Це дозволить суттєво пришвидшити судово-медичну експертизу тіл в умовах коли загибель людей є масовою та постійною.

По-третє ми вважаємо необхідним залучення до судово-медичної діяльності в умовах воєнного стану спеціалістів із міжнародних організацій, а особливо представників Міжнародного Комітету Червоного Хреста (МКЧХ). Оскільки навіть за наявності кваліфікованих кадрів та матеріально-технічної бази для проведення судово-медичної експертизи, проведення всіх цих процедур часто перевищує можливості місцевих органів влади та судово-медичних експертів. МКЧХ приділяє особливу увагу створенню стійкого потенціалу для проведення судово-медичних експертиз на місцях, оскільки допомога іноземних фахівців може виявитися недоступною протягом цих робіт, які можуть тривати десятиліттями. МКЧХ також сприяє використанню передової наукової практики та забезпеченню необхідної підготовки. Міжнародне гуманітарне право (МГП) вимагає шанобливого поводження з тілами загиблих у збройному конфлікті. Однак

в умовах конфлікту оперативно витягти та перепоховати останки цивільних осіб та військовослужбовців найчастіше буває неможливо. У багатьох випадках з'ясовується, що зниклі безвісти і ті, кого насильно розлучили з сім'ями, вже померли, і місце їх останків невідоме. Місцеві органи влади та фахівці, яким необхідно виконувати свої зобов'язання відповідно до МГП щодо поводження з тілами загиблих та надання інформації їхнім сім'ям, все більше потребують професійних знань та досвіду в галузі судово-медичної експертизи, у тому числі, в тих експертних знаннях, якими володіє МКЧХ.

Висновки. Отже виходячи з останніх подій ми побачили, що структура проведення судово-медичної експертизи не справляється з навантаженням і має бути реформована та покращена, необхідно вносити зміни для своєчасного та кваліфікованого проведення судово-медичних експертиз, усе це допоможе покращити та скоординувати дії та роботу судово-медичних бюро, будуть зафіксовані всі злочини спричинені російським терористичним режимом, а також безумовно усі ці дії призведуть до того, що всі злочинники будуть ідентифіковані та притягнуті до відповідальності, ніхто не залишиться безкарним.

Література

1. Наказ МОЗ України № 6 від 17.01.1995 року «Про розвиток і вдосконалення судово-медичної служби України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0248-95#Text>
2. Наказ МЮ України № 326/37662 від 16.03.2022 «Про деякі питання забезпечення судово-експертної діяльності в умовах воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0326-22#Text>